

آنادولو مجموعه کی

محمد رابع زماننده آنادولو	احمد رفیق
ملی تارخیزک اسمی	مکرمین جلیل
ازینق	علمی ضیا
(لادیک) لی محمد افندی	رؤف یکتا
مناظرالعوالم	حامد سعری
پوت	نجیم الدین جلیل
شعرلرینه نظر آکوهری	محمد خالد
صاجلاک	حبیب فاضل
آنادولو عرفی ودستانلری	علمی ضیا
دیار بکره	اسماعیل نامی
آنادولوده مرزعی ساحلر	محمد شرف

ناشری : آنادولی قومانییت نشریات شرکتی

ایران کاغذ و کتابت و نشریات

صنایع نفیسیه

آنادولی موسیقی شناسلری حقدده تاریخی تئبعلر : ۱

(لاریک) لی محمد افندی

اوروپالیر اوتهدن بری تورکلری فن و علم ساحهسده وبالخاصه کوزل صناعتلرده چوق کری قالش بر ملت اوله رق طانیرلر . بو اعتقاد غرب مؤلفلرینک ذهنته اودرجه یرلشمشدرکه صوک سنه لرده یازیلان اثرلرده بیله مدار افتخارمن اولان تورک عالمترینک حالا باشقه ملتله نسبت ایدلدیکنی حیرتله کوریورز .

مثلا ، بویوک حکیممز (فارابی) تورک اوغلی تورک اولدیغی حالده اسمی عرب موسیقینی نظریه جیلری آره سنده ذکر ایدیور [۱] ، خالص بر تورک اولان علامه بی نظیر (ابن سینا) یده « اک مشهور عرب طیبی » نظریه باقیلور [۲] . ینه بو قیلدن اوله رق قدیم بر تورک مملکتی اولان (آذربایجان) ک (مراغه) شهرنده دوغان (خواجه عبدالقادر مراغی) بوتون اوروپالیرجه عجم اساتذه سندن معدوددر ؛ کذلک (الرساله الشرفیه فی علم النسب التألیفیه) ایله (کتاب الادوار) ک مؤلفی فاخر اوغلی (صفی الدین عبدالمؤمن) دخی (ارمیه) لی بر تورک ایکن اوروپا موسیقی مورخلری عندنده بر (عرب نظریه جیسی) در !

بومثالر کوستریورکه کندی مملکتلرینه عائد مسئله لرده پک درین تدقیقاتده بولنان غرب علماسی شرقه تعلق ایدن علمی و تاریخی موضوعلرده تئبعلرینی اکثریا سطحی پردرجه دن ایلری کوتوره مه مکده لر . شو حالده ملی مفاخرمنی میدان قویمق ، وشمدی یه قدر ظن اولدینی کبی تورکلرک مدینته ، علم وفنه ، کوزل صناعتلره بیکانه قالش بر ملت اولدیغی یارواغیار نظرنده وثیقه لریله اثبات ایتک ینه بز تورکلرک عهدده سنه ترتب ایدیور .

[1] Riemann-Dictionnaire de musique.

[2] Fétis-Biographie universelle des musiciens.

ایسته بودوشونجه دن ملهم اوله رق تورکلک انکشاف وتعالی یوردی اولان سوکیلی
آنادولی ده یتیشن موسیقی شناسلرمزه دائر اخیراً یادیغیم تدقیقات نتیجه لرینک محترم
(آنادولی) مجموعه سیله نشرینی مناسب کوردیم. امید ایدرم که بوسطر لر انادولیده کی علم
حیاتنک تاریخی یازاجق ذواتک ایشنه یارایه جقدر.

بوتدقیقاته یکی باشلادیغیم وقت بنده ناصل برقناعت موجود ایدی؟ اول امرده بونی
سویلیهیم؟ آنادولی تاریخنده بالخاصه موسیقی به دائر بنی علاقه دار ایده جک فنی و علمی
حادثه لره تصادف ایده بیله جکمی طوغریسی هیچده مأمول ایتیموردیم. چوجق انمندن بری
استانبولده آلدیغیم فکر لر ایجابجه اوپله ظن ایدیوردیم که آنادولی اسکی زمانلردن بری
جهالت وعطالت اویقوسنه دالمش برمملکتدر؛ اورادن استانبوله کلک سعادتیه نائل اولانلر
آنحق بوراده علم وعرفان تحصیل ایدر لر، آنادولیده فالانلرایسه هر درلو فکری ترقیلردن
بی نصیب برحاله یشار لر واولور لر.

تدقیقاتک دها ایلک صفحه لرنده حقیقت حالک ظن ایتدیکم کی اولمیدیغی آکلادم؛
چونکه ۸۵۷ تاریخنده استانبول فتح ایدلزدن وبناء علیه یاتخنده او عصرک علم حیاتی
یشاتان مدرسه لریک تملاری آتیزدن اول، آنادولیده بعض شهرلرک علم مرکزی اولدیغی
واو شهرلرده واقع مدرسه لرده اوقونان درس لریک - صوک زمانلرده کی کی - یالکز علوم
آلیه به منحصر اولمیدیغی کوسترن متعدد دلیل لره تصادف ایتدم. ذاتاً (فاتح) عصرندن
صوکره استانبول مدرسه لرنده دخی برچوق سنه لر متنوع علم لریک تدریسنه دوام ایدلش
ایدی. فی الحقیقه (سلیمانیه) ده کی (دارالطب) مدرسه سی اوزمانک مکتب طیه سی
وظیفه سی ایفا ایتمکده، اوراده طبدن ماعدا باشقه علم لرده اوقوتلقده ایدی؛ استانبولده
مؤخر آچیلان (دارالمثنوی) مدرسه سی دخی الیهات و فلسفه مکتبی مقامده ایدی.

استانبول مدرسه لرنده ریاضیات ونجوم ایله برابر - ریاضیات اقسامندن معدود اولمسندن
دولایی - موسیقی نظریاتی ده تدریس ایدیلیر ایدی؛ (بایزید) جامع شریفنده کی (ولی الدین
افندی) کتبخانه سنده محفوظ بر (شریفه) نسخه سنک صحیفه لری کنار ندیه «دولت علیه
اهل نجوم وحسابنک رئیسی مصطفی ذکی افندی» اسمنده بر عالم ریاضی ایله (سلیم افندی)
نامنده بر مدقق طرفندن یازلش عربجه بر طاقم حاشیه لر بولمقده درکه کتابک شو حالی
(شریفه) نک بر زمانلر مدرسه لرده اوقونیدیغی کوسترن دلائلنددر.

آنادولیده کی مدرسه لرندن یتیشن عالم لریک ایچنده اسمی مقاله مزک سرلوحه سنده محرر
(محمد افندی) تورک موسیقینی تاریخنده یک مهم موقعی اولان بر ذاتدر. مع التأسف

شمدی به قدر بوذاتک هویتی و تألیقاتی حقنده کوچوک بر مقاله اولسون یازلیدیگی کی
 قیمتدار اثرلری ده کتبخانه کوشه لرنده چورومکده و بو اثرلرک مندرجاتندن کیمسه خبردار
 بولنه مقده در . بناء علیه بزومقاله مزده اولامشار الیهک ترجمه حالی حقنده طوپلایه بیلدیگمن
 معلوماتی یازده جق ، آندن صوکرده ده تألیقاتک قیمت و اهمیتدن برنبده بحث ایده جکز .
 اثرلرینک مقدمه سنده (فیقول العبد الفقیر محمد بن عبد الحمید اللادقی) عباره سیله مولدینی
 تصریح ایتسنه نظراً محمد افندی (آماسیه) ملحقانندن قدیم اسمی لاؤدیکه (Laodicée)
 اولان (لادیک) قصبه سنده دوغمشدر . آماسیه مورخی حسام الدین افندینک قولنجه
 محمد افندی ، (اسرافیل زاده لر) لقبیه مشهور برعائله دندر . بیوک پدرینک اسمی
 (نصح) ، دده سنک اسمی ده (اسرافیل) در . (لادیک) ده کی مدرسه لرک برنده
 علومک مقدماتی اوقویان (محمد افندی) مکتسباتی اکال و توسیع ایچون بر آرائق
 (آماسیه) یه کئش و اوراده موجود علمادن مختلف علومی و بالخاصه علوم ریاضیه ایله
 بوعلوم جمله سندن اولان موسیقی نظریاتی تحصیل ایدرک مملکتنه عودت ایتمشدر .

عثمانلی شهزاده لرندن (بایزید) ، پدری (فاتح سلطان محمد) ک حیاتنده یکریمی آلتی
 سنه والیلکه (آماسیه) ده اؤمت ایتش ایدی . (لادیک) قصبه سی آماسیه والیرینک
 صیفه سی مقامنده اولدیغندن (بایزید) هر سنه لادیکه کئیر ، یاز موسمنی اوراده کچیریر
 ایدی . (محمد افندی) بومناسبتله شهزاده یه انتساب ایتش و اوزون مدت معلمکنده
 بولنه رق معیتندن آیرلمه مشدر .

(فاتح) ک وفاتی اوزرینه (بایزید ثانی) استانبوله متوجهاً یوله چقارکن خواجه سنی ده
 برابر کوتورمک ایسته مش ایسه ده محمد افندی اختیارلغه بناء (آماسیه) ده قالغی ترجیح
 ایتش و عمرینک صوکه سنه لرینی چوقدن بری وجوده تیرمک ایسته دیکی تألیفات موسیقیه سنی
 یازمقله کچیرمشدر .

غریبدرکه اوروپالیر ، محمد افندینک اثرلرینی عرب لسانیه تألیف ایتسنه و مولدینی
 (لادیک) ک معربی اولان (اللادقی) صورتنده یازمه سنه باقه رق بو قیمتلی تورک مؤلفی ده
 عرب موسیقی نظریه جیلری آره سنه قاتمشدر ! فرانسزلرک (بیروت) ده آچدینی
 طب فاکولته سنده (حکمت طبیعه) معلمی بولنان ژزویت راهب لرندن (قوللانژه)
 بو خطایه دوشلردن بریدر ؛ بو ذاتک پارسده چقان (ژورنال آسیاتیک) مجموعه سنه
 ۱۹۰۴ سنه سنده درج ایدیلن (عرب موسیقی اوزرینه تبیع) عنوانلی مقاله سنده محمد
 افندی سوریه ده کی (لازقه) قصبه سی اهالیسندن و عرب عرفندن ظن ایتدیگنی و اثرلرینه

عرب موسیقسی نظریاتندن باحث تألیفات نظریه باقدینی او قودیم وقت راحب دوستمه اوزون بر مکتوب یازمش ویا کلدینی اختاره مسارعت ایتش ایدم .
 (بایزید ثانی) نك جلوسندن صوكره (آماسیه) ده یالكز قالان محمد افندی ، ابتدا (زین الالحان فی علم التالیف والاوزان) نامیه موسیقیمزك قواعدینی ایضاح ایدر مختصر ، مفید بر رساله قلمه آلهرق مقدمه سنده (بایزید) ك اسمنی کمال حرمتله ذکر ایتدیکی بو رساله بی قدر شناس شا کرد عرفانه تقدیم وارسال ایتشدر . (بایزید) بو اثری تقدیر ایله برابر يك مختصر اولدیغندن بحثله خواهه سندن بونك داها مفصلنی وجوده کتیرمه سی التماس ایتشدر . (زین الالحان) ك استانبولده بولنان یكانه نسخه سی (نور عثمانیه) کتبخانه سنك ۳۶۵۵ نومرولو جلدیدر .

محمد افندی تلقی ایتدیکی اراده اوزرینه موسیقیمزك نظریاته متعلق بالجله مسائلی واقفانه بر طرزده تدقیق و تحقیق ایدن مفصل بر اثر تألیفنه باشلامشدر . مشارالیهك بو اثرینی یازمغه مباشرتی ۸۸۹ تاریخلرینه مصادف ایدی . او اثنالرده (بایزید ثانی) جلوسندن بری کندیسینی زیاده اشغال ایدن (سلطان جم) غاڭه سندن قورتلش وقتوحاته نیت ایتش ایدی . بو نیته بغدادنه عسکر سوق ایدرهك اولامدور خطه بی ومتعاقباً کلی ، آق کرمان قلعه لرینی فتح ایتش ایدی . یکی تألیفك ایلک صحیفه لرینی یازارکن فتوحات خبرلرینك آماسیه عکسینی دویان محمد افندی ، بو خیری خبرلردن چوق ممنون اولمش وبالمناسبه کتابنه (فتحیه) نامنی ویرمشدر ؛ نته کیم اثرینك مقدمه سنده دخی :
 (ولما کان فتح مغلقات ابوابها واقعاً فی ازمئه اوایل فتوح سلطاننا سمیتها بفتحیه)
 عباره سیله بو تسمیه نك سببی ایضاح ایتشدر .

(فتحیه) نك استانبول کتبخانه لرنده مع التأسف نسخه سی موجود دکلدیر . راهب (قوللانزدهت) ك یوقاریده اسمی یکن مقاله سنده کی بر حاشیه یه نظراً (بغداد) ده بر جامعک کتبخانه سنده بر نسخه سی محفوظ ایش . اوچ درت سنه مقدم نصلسه بر نسخه سنی اله یکیرمه مکه موفق اولدیغیم بونادر و قیمتدار اثری ایکی سنه اولیورکه تمامیه ترجمه وایجاب ایدن یرلرینه فائده لی بر خیلی نوطلر وحاشیه لر علاوه ایتش ایدم . طبع وتمثیلی آنجق معارف وکالتك همتنه متوقف بولنان بو اثر کزین ، تورکلک نامه جدأ افتخاری موجب بحثلری شاملدر ؛ آتیده کی ایضاحات بو مدعائک اثباتنه کفایت ایدر ظنده یم :
 معلومدرکه شرق وغرب موسیقیلری آرهنده کی فرقك باشلیجه سببی ، مختلف سنسلری «عینی زمانده» اجرا یوللرینی کوسترن علم آهنگك (Harmonie) موسیقیمزده

تطبيق ايدلمەش بولمەسى ، غەربدە ايسە بولمەش موسيقىدىن آيرلمەسى غەير قابل بر جزء نظريه باقلماسيدىر .

مع هذا شوراسنى اهميته قيد ايدلمەك علم آھنك استناد ايتدىكى قواعد ايسانينك بر قسمى من القديم تورك استادلىرى نژدندە مجهول دكل ايدى ؛ (فارابى) دن اعتباراً كلن موسيقى مؤلفارمىزك ھان كافەسى مثلاً (راست - كردانيہ) (راست - نوا) (راست - چارگاہ) كې آرەلرندە $\frac{2}{1}$ و $\frac{3}{4}$ و $\frac{4}{3}$ نىبتلىرى بولنان بوتون نغمەلر كرك « عىنى زماندە » ، كرك « بر برىنى متعاقب » ايشيدلەكلرى حالدە سمعە « ملایم » كلە جكتى بيلورلر وائرلرندە بو جھتى باخلاصە تصريح ايدىيورلردى . شوقدر كە (راست - سكاہ) و (راست - نھاوند) كې آرەلرندە $\frac{5}{4}$ و $\frac{6}{5}$ نىبتلىرى بولنان سسلرە كلنجە ، بولنرك « بر برىنى متعاقب » ايشيدلەلر سە « ملایم » اولدقلىرى سويلەمكلە اكتفا ايدىيورلر و « عىنى زماندە » ايشيدلەلرى سمعە ملایم كلە جكدن بحث ايتەيورلر ايدى .

حال بو كە (محمد افندى) موسيقىمزدە مستعمل « ملایم » بعدلرى (فتحىہ) سندە تثبیت ايتدىكى صرەدە اوروياليلرك ملایم بعدلردن (Consonances) اولديغنى آنجق اون

بشنجى عصر ميلادىيە طوغرى كشف ايدە بيلەكلرى $\frac{5}{4}$ و $\frac{6}{5}$ نىبتلى بعدلرك - كە برىنە Tierce majeure ديكرىنە Tierce mineure دنيلمكەدەرد - « ملایم » بعدلردن اولديغنى شېھەسز كندى اثر تېجى اولەرق بولش و :

[وينبى ان يعلم ان كل بعد ملایم من تلك الابداء السابقة - على نوعين ؛ احد هما مائتق نغمات سواء كانتا مسمو - عتين بالمعنى [۱] اوالتالى] .

عبارەسى ايله ايلك دفعە اولەرق بو حقيقتى ميدانە قويمغە موفق اولمشدر .

[۱] بو عباردە كى « بالمعنى » تعبيرى Simultanément كلەسى مقامندە قوللانمشدر .

بوت

كوچككن آكلاندیلر ، بيلمورم صاحیبى ؟ سن تا اسكى زماندە حضرت ابراهيمى نرودك آتدیردینی آتشدە باقامشك . صوكر ، پوتخانه سنده تك پوت بیراقامشك رسولكك قولنە ویردیكك قوتكلە . اى حالده اولو تا كرى بر پارچە بنى ديكلە :

شفتك آكرتیلان قادار دەریشە كرچك بوآواره قلبی ده آله ولردن چیقار ، چك . قدرتك سويلەنیلان قادار بو بوكسە اكر بكادە ابراهيمە ویردیكك قوتى ویر قلبمدە كى پوتى ده بن قیزوب پارچالام ، دنيادە يالکز سكا حصر ايدلش قالام .

سن كە : « ربایم » دیشك ، البت عاجز دكاسك ، قدرتك وارسە كوستر كافر آلم اكيلسين .

نجم السین ضلیل

تورك موسيقى عالملىرىنىڭ « ابعاد ملايمه » حقهده كى تىبعاتى ، موسيقى متبحرلىرىنىڭ آلمانىيالى (ريمان) نىڭ نظر دقتىنى جلب ايتىش و فرانسىزجه يه ترجمه ايدىلن (موسيقى قاموسى) نىڭ ۵۱۴ نىچى صحيفه سنده موسيقيمىزنىڭ دىقق نظريه سىنى اىضاح ايدىر كىن بالاده مذكور سىسلرىك شىر قىليرجه غىربىليردن داها اول ملايم بعدلردىن معدود اولدىنىدىن بىتله دىمىشدر كه :

(بو جهت تارىخ موسيقيجه پىك زىياده حائز اهميتدر ؛ زىرا اون دردننچى عصرده غىرب نظريه جىليرنىڭ معلوماتى ، يونان قديم نظرياتىدىن خارجه چىقه مدىنى بىر زمانده شىرق اساتىده سنىڭ چوقدىن بىرى (تىهرس مازور) $\frac{2}{4}$ و (تىهرس منيور) $\frac{7}{8}$ بعدلرینه « ملايم بعدلر » نظريه باقمىده اولدىقلىرى تظاهىر ايدىيور .)

بو عبارده دن آكلاش ييور كه (ريمان) ، محمد افندىنىڭ اثرىنى كورمه دىكى اىچون مطالعه سىنى عمومى بىر صورتده يوروتىيور و آرهلرندى $\frac{2}{4}$ و $\frac{7}{8}$ نىسبتلىرى بولان سىسلرىك ملايم بعدلردىن اولدىنىڭ شىر قىليرجه بىلنمىسىنى « تىدىر ايله ا كىتفا ايدىيور ؛ اكر (ريمان) ، (فتحىه) مؤلفنىڭ موضوع بىحت اولان سىسلرىك « بالمىه » يعنى عىنى زمانده دىخى ملايم ايشىدىله جىكى ۸۸۹ تارىخىنده سويلدىكنى واقف بولنسى ايدىى بالطبع داها باشقه درلو اداره لسان ايدىر ايدى .

بو ذات محترمه نىڭ (فتحىه) سى مىندىرجاتى بو صورتله تحلىله دوام ايدىه جىك اولسەق سوز اوزار ؛ بو مقاله مىز بو متروك واونودلىش استاد موسيقيى قارئلر مىزه كافى درجه ده طانىتمىش اولسە كر كدر .

آماسيه مورخى حسين افندى ، محمد افندىنىڭ ۹۱۵ تارىخىنده وفات ايتدىكىنى واما سىيه ده مدفون اولدىغىنى سويله يور ؛ مرحوم مشارالەك مدفنى و ترجمه حالى حقهده اما سىيه جه داها زىياده معلوماتى اولانلر وار ايسە لطفأ مىحرر عاجزه بىلدىرلر ايسە در دست تىحرىر بولان موسيقيمىز تارىخىنىڭ تكمىلنە خدمت ايتىش اولورلر .

رؤف بىلن